

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

LETO XIX, 10

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Oktober 1972

SLOVENSKO
IZROČILO

972 - 1846

Glagoljite po nas redka slovesa
Eče bi ded naš ne segrešil
Jaz se zaglagoljo zlodeju
BRIŽINSKI SPOMENIKI

Mylost yno gnada nassiga
gospody
Czesstyena body kralewa mati
Nas gossrud ye od smerti
wsstal
Ya ze ad pouem chudiczu
STIŠKIROKOPIS

Abecedarium
Catechismus
Ta evangelij svetega Matevža
Ta prvi dejl tiga noviga
testamenta
Artikuli oli dejli te prave, stare
vere krščanske
Slovenska cerkovna ordninga
Ta celi psalter Davidov
Katechismus z dvejma izlagama
Ta celi novi testament
PRIMOŽ TRUBAR

Hišna postila
FELICIJAN TRUBAR po očetu

Otročja biblija
Postila slovenska
SEBASTIJAN KRELJ

Biblija, tu je, vse svetu pismu
JURIJ DALMATIN

Arcticae horulae
ADAM BOHORIČ

Evangelia inu listuvi
JANEZ ČANDIK

Sacrum promptuarium
JANEZ SVETOKRIŠKI

Svetu pismu noviga Testamenta
JURIJ JAPELJ

Ta Veseli dan ali Matiček
se ženi
ANTON TOMAŽ LINHART

Pesme za pokušino
VALENTIN VODNIK

Kranjska čbelica
MIHA KASTELIC

POEZIJE
DOKTORJA FRANCETA
PREŠERNA

leto knjige

GLAVNA KONFERENCA UNESCO je 1970. določila v Parizu, da bodi leto 1972 MEDNARODNO LETO KNJIGE. S tem je bila poudarjena važnost, ki jo zavzema knjiga v življenju vsakega človeka, vsakega naroda. Knjiga je vez med človekom in človekom, se pravi, vez med mano in tabo, vez med nami in vami... UNESCO je sprejela to deklaracijo kot nekako dopolnilo k izjavi o osnovnih človekovih pravicah. Knjiga je danes osnovna človekova stvar - vsak človek ima pravico do knjige, kot ima pravico do kruha in svobode. In kljub temu je treba reči, da ima knjiga vsak dan težjo pot do človeka. Vsepovsod razglašamo knjigo za posredovalko duhovnih in stvarnih vrednot - vendar, ali moremo dovolj jasno prikazati človeku tudi njegovo dolžnost do knjige?

V uvodu k desetim členom listine, ki določa razmerje človeka do knjige in razmerje narodov med seboj v senci knjige, utemeljujejo vsi podpisniki Glavne konference UNESCO potrebo po spoznanju in zavesti, da je knjiga osnovno sredstvo za ohranitev miru in razširjanje kulture. Za nas v zdomstvu je knjiga osnovno sredstvo za ohranjanje naše narodnostne in slovenske zavesti. Knjiga nas narodnostno in človečansko osvešča, obenem pa nas vodi po zemljah, v katerih bi brez nje že davno propadli in izginiti.

Na poti skozi silne gozdove in planjave, med zidovi starih mest, na obrežjih širokih rek, v razžarjenih poletjih in deževnih zimah, med nepoznanimi ljudmi nosim s seboj nekaj knjig, med katerimi sta Biblija, tu je vse svetu pismu stariga ino noviga testamenta, slovenski tolmačena... in Poezije Dóktorja Francéta Prešérna. Če bi ne imel teh in nekaj drugih knjig, bi danes ne vzdržal v tem naporu poti in življenja. Kaj je knjiga, spozna človek v samotni in v puščavi.

Knjiga je simbol človekovega hrepenenja po resnici, je vidna podoba duha, obenem pa vsaka knjiga diši po zemlji, po kamnu in vodi. Knjiga je sporočilo o božjih in človeških rečeh - je znamenje časa, obenem pa ima vsaka knjiga v sebi nekaj potepuškega. Vizija novega sveta, manifestacija prihodnjih videnj, spomin trenutka na vrtu, senca dnevne luči, grmada ognja in pepela, začetek plesa v tišini, odmev zamaknjenja, glas skritega slapa, kos neraziskane zemlje.

Za nas v zdomstvu pa je knjiga še posebej to: skrinja slovenstva, najdražje izročilo tistih, ki niso mogli z nami; tolažba za trenutek samote, spremljevalka po kamnitih, suhih, mokrih, peščenih poteh novega kontinenta; zapis poti navzgor in poti navzdol; bukve, kjer stoje besede davnih očetov.

Knjige so posebna bitja, katerih glavna lastnost je, da govoré, kot pravijo Muze Hesiodu: „Znamo povedati mnogo laži vam; / znamo, če hočemo, tudi povedati zgodbe resnične...“

Knjiga nikdar ne odstopi, nikdar ne obupa; knjiga ne spremeni besed in mnenja, ne utihne pred nobeno močjo. Tudi ko jo zažgjo na grmadi, ostane njen duh med nami in vpije. Knjiga nam je bila dana, da spoznamo resnico, pravico in lepoto. Dá, knjiga je tudi mnogo grešila, ali bolje - z-grešila namen, vendar so njena prava dela potegnila tehtnico globoko navzdol.

Ko je UNESCO določila to leto za mednarodno leto knjige, smo se spomnili spet naših knjig (v resnici vedno mislimo nanje): tistih dvainosemdeset publikacij Slovenske kulturne akcije in vseh drugih. To so knjige, ki žive z nami vsako leto in vsak dan bolj intenzivno življenje. Sadovi slovenskega zdomstva. Knjige, ki žive in zore za čas, ko ne bo morda nihče od vnukov in pravnukov naših otrok govoril slovensko - takrat bodo govorile tiste knjige, ki leže na naših policah, o ljudeh, ki so se ubijali za svobodno besedo in misel.

Prijatelji knjige v zdomstvu se pridružujemo UNESCO z željo, da bi ob knjigi dosegli končno varnost naših poti, razumetje naših dejanj in očiščenje naših misli, saj je bilo pri Slovencih vedno dosti takih, ki so kot tisti slavni vitez iz Manče za knjige žrtvovali dneve in noči in iz knjige tudi sprejeli tisto vzvišeno „norost“, ki je v vseh časih znamenje kulture, človeškosti in svobode.

CADA VEZ se hacen más frecuentes en Rusia las sanciones contra escritores disconformes con el régimen comunista. Por lo general van a parar a la cárcel, a los campos de concentración siberianos o a las "clínicas psiquiátricas de recuperación mental", o padecen lo que se ha dado en llamar la "muerte civil", pero de vez en cuando consiguen huir del territorio comunista y alcanzar la libertad que les proporcionan los países libres de Occidente. Claro que no sólo los escritores, sino también bailarines, músicos, hombres de ciencia, que en las últimas décadas han buscado el difícil camino del exilio, por lo general aprovechando algún viaje al exterior, única oportunidad que se les suele presentar para alcanzar el ansiado objetivo.

El caso más reciente reúne todas las características dramáticas que suelen rodear estos sucesos. El protagonista es un joven judío de Leningrado, considerado como una de las grandes promesas de la poesía rusa en la actualidad. Josif Brodsky, nombre del poeta, llegó a tener fama popular y sus poemas figuraban ya en las antologías más importantes, cuando en el año 1964 cayó en desgracia por no compartir la "filosofía oficial", y desde entonces hubo de padecer una serie de sanciones y persecuciones, y su nombre fue —como suele ocurrir en estos casos— condenado al olvido por decisión gubernamental. El principal delito que se le imputaba fue el de "parasitismo social", ya que su obra era "socialmente inútil".

kulturni večeri ki bodo

evolucija zvezd

(11. kulturni večer, v soboto 4. novembra 1972)

11. kulturni večer, v soboto 4. novembra 1972, ima poseben pomen: že drugič se bo v nizu naših kulturnih večerov predstavil slovenski publiki predstavnik naše mlade argentinsko-slovenske intelektualne generacije. Licenciat Janez Zorec, ki bo razpravjal o izredno aktualnem področju svoje poklicne stroke astronomije, o *evoluciji zvezd*, je slovenski astronom, sin slovenskih staršev, rojen v Argentini, ki je doštudiral in diplomiral na državni univerzi v La Plati, danes pa deluje kot znanstvenik na Državnem inštitutu za raziskavo vesoljskih teles. S svojim prvim predavanjem se kot znanstvenik vključuje tudi v kulturno tvornost Slovenske kulturne akcije, kot prvi predstavnik mladega rodu v naših vrstah. Že samo to dejstvo hrabri ustvarjalno prizadevnost Kulturne akcije, saj vidi v njem poroštvo še dolgega življenja. Posebnost večera je tudi v tem, da bo predavanje v španščini; ne ker bi predavatelj ne znal slovensko — materinščino obvlada bolj in vredneje kot marsikateri v matični domovini rojeni slovenski izobraženec, saj Janez Zorec plodno ustvarja že od otroških nog tudi v

kulturni večeri ki so bili

DOBER VEČER, TOKIO — ZA LJUBEZEN IN SMRT IN ŠE KAJ... tak je bil motto svojega gledališko-literarnomuzikalnega večera, v soboto 7. oktobra 1972, ob osmih v gornji dvorani Slovenske hiše. Po kronološkem redu letošnje sezone je bil to 9. kulturni večer. Zamišljen je bil kot audiovizualni prikaz poezije našega izredno plodnega rednega člana literarnega odseka pesnika VLADIMIRA KOSA. Večer je pripravil režiser Nikolaj Jeločnik. Kot esejist o Strukturi poezije Vladimira Kosa je pesnika predstavil vodja literarnega odseka France Papež

Naglavni del večera je bila recitacijsko-igralska-vizualna upodobitev Kosove poezije. V njen uvod je režiser Jeločnik poudaril Kosovo zavestno pripadnost „republikli Slovenske kulturne akcije“, saj se je v samostojni pesniški zbirki *Dober večer, Tokio*, ki jo je sam tiskal v Tokiju — tu živi, vzgaja, misijonari in poje — podpisal „Vladimir Kos, član SKA“. Omenil je tudi, da je naš pesnik na cesarskem pesniškem natečaju na Japonskem prejel cesarjevo nagrado za svoje — japonske pesmi; letos pa je za pesniško zbirko *Ljubezen in smrt*. In še nekaj, ki jo je izdala in založila kot svojo redno publikacijo Slovenska kulturna akcija, prejel tržaško literarno nagrado Vstajenje.

Recitacijsko-igralski del Kosovih pesmi sta pripravila igralca Nataša Smersujeva in Nikolaj Jeločnik. Zamišljen kot dialog med moškim in žensko, ubran na japonsko in slovensko motiviko, na človeške konflikte in iskanja, na jok zdomca in smeh človeka ob človeku, mu je osnovna nit

Entre otras calamidades hubo de soportar cinco años en un campo de concentración en Siberia.

Varias veces había intentado huir del territorio soviético sin lograrlo. Por fin ahora pudo trasponer la frontera y llegar a Viena, donde ha solicitado visa de su pasaporte para entrar en los Estados Unidos. Se repite de este modo un drama prolongado y doloroso, con todas las alternativas propias de quien debe abandonar su tierra de nacimiento en busca de la libertad que en ella le niegan. Advuértase que no se trata de un agitador, de un terrorista, de alguien que haya asesinado a mansalva a gente inocente, sino sólo de un poeta condenado por el contenido "inútil" de su obra. Esta distinción es oportuna, porque en los países libres a los extremistas que cometen los delitos comunes se les suele tratar con mucha más benevolencia que a estos escritores soviéticos, inocentes de todo delito o acción violenta. Sin embargo, las presuntas víctimas protestan contra la "represión", contra la violencia organizada desde arriba y reclaman más libertad de la que tienen para realizar, precisamente actos que atentan contra las más elementales normas de convivencia. Y lo más trágico y paradójico es que estos mismos agresores defienden y tratan de implantar, curiosamente, esa clase de regímenes, donde un poeta es enviado a la cárcel por el delito de que sus versos no sean "útiles" a los propósitos del totalitarismo.

"LA PRENSA", Buenos Aires

gledališkem odseku Kulturne akcije, katerega redni član je, ko se vsa leta slovenskemu občinstvu predstavlja v žlahtnem Prešernovem jeziku, — marveč ker bi s predavanjem v španščini rad privabil mlajši rod, ki mu je „strokovna“ slovenščina iz razumljivih razlogov le prevečkrat tuja in neumljiva. Uvod predavanja pa bo slovenski; tudi morbitni razgovor po predavanju.

Predavatelj bo prvenstveno skušal orisati pot teoretične astrofizike ter hkrati razjasniti in približati poslušalcu različne pojave, ki jih zaznavajo opazovanja in raziskovanja zvezd, ozvezdij, vesoljskih teles sploh. Tako nam bo prikazal, kako zvezdoslovci ustvarijo tisto izhodiščno težišče na osnovi podatkov, ki so si jih nabrali z opazovanjem, s katerega potem razčlenjajo in raziskujejo razvoj posameznih zvezd in zvezdnih sistemov. Predavatelj bo obdelal najvažnejše raziskovalne metode in dognanja sodobne astronomije, posebej se bo pomudil ob opisu najbolj zanimivih vesoljskih teles, ki so poseben predmet študija sodobnega astronomije. Posebej tehtno pa bo Zorčevo razmišljanje tudi v tem, ker nam bo mladi astronom v njem razvil lastna dognanja, izsledke in teorije o postanku vesoljskih teles.

Ljubezen: tako se ta literarno-igralski "collage" predstavlja s povzetki različnih Kosovih pesmi iz njegovih zbirk *Dober večer, Tokio*; *Ljubezen in smrt*. In še nekaj; pa najnovejših, še ne objavljenih, ki jih je režiserju poslal pesnik v rokopisu *Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži*; *Jesen otoške postojanke 81 in še malo, pa bodo češnje drhtele* (zadnji dve zbirki je pesnik posvetil slovenskim učiteljicam, ki se v velikem svetu slovenskega zdomstva žrtvujejo za ohranitev in življenje slovenske materinščine med zdomskimi otroki). Vizualni del je bil stvaritev lic. Janeza Zorca, rednega člana gledališkega odseka, ki je igralsko predvajanje na odru požlahtnil z občasno montažo konkretnih pejsažov iz Japonske (dar pesnika Kosa za ta večer) in z lastnimi abstrakcijami na filmu — oboje v tehniki projekcije diapozitiva s prekrivanjem in razkrivanjem iz več projektorjev hkrati. Pri tem mu je družno pomagal redni član gledališkega odseka igralec Frido Beznik. Kot zvočna zavesa pa je služilo petje slovutih Tokijskih pevčkov z izvorno japonsko folklorno pesmijo, kar je dalo večeru svojski zares japonsko nadihnjeni čar. Ti glasbeni posežki so bili doživljati zase, ob katerem se je brž podrla morebitno mnenje, plod nepoznanja, da sta japonski kulturni svet in njegova glasbena folklor Evropejcu estetsko tuja in nerazumljiva.

Večer je po zamisli, pripravi in izvedbi prepričal. Vredno je predstavil pomembnega, velikega poeta modernega slovenskega Parnasa, hkrati pa poudaril moč slovenske besede sredi velikega sveta.

pesnik VLADIMIR KOSA

struktura poezije vladimira kosa

Kačji pastir, pa srečno!

K svatbi se pelješ v sapic kočiji...

Iz VLADIMIRA KOSA rokopisne pesniške zbirke „Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži“.

POEZIJI VLADIMIRA KOSA se približam z namenom, da bi jo pregledal v njenih notranjih sestavinah, se pravi v tem, kakšne so njene čutne in miselne prvine in snovi, njeni principi, njena pomenskost. V tej študiji bi z glavnimi potezami označil Kosovo poezijo kot črto, ki se dviga in pada, ki niha med stvarmi „spodaj“ in stvarmi „zgoraj“. Črta ali pot, se začne pri zemlji, v naravi in njenih idilah nato se dvigne k človeku ter se približa njegovemu najbolj človeškemu – ljubezni. Pri človeku se zadržuje dolgo časa, pravzaprav ves čas, a se medtem – kot navdahnjena – dviga v višjo, irealno poetično stvarnost, kjer so prividi časa, spoznanja, usode in skrivnosti vseh drugih vrst. Nato se ta črta spusti v ostrem padcu nazaj v čutno in realno in pesnik se v preprostem, a dognanem lirskem zapisu spet ustavi pri prvih stvareh.

V poeziji Vladimira Kosa vidim dve sferi: nižjo, stvarno poetično, dejal bi vitalno, in višjo, nadstvarno poetično in abstraktno. Ti sferi sta sicer dojemljivi že pri njegovih zgodnjih pesmih, a v novejših delih – Ljubezen in smrt. In še nekaj (zbirka, ki jo je izdala SKA 1971); rokopisni zbirki Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži (1969-1971) in Jesen otoške postojanke 81 (1972) – je še posebno lahko slediti doživetjem ene in druge sfere. Prva sfera vitalnih podob obsega dvoje svetov – svet narave in svet človeka. Iz narave raste idila, v svetu človeka pa je glavna tema ljubezen. Druga sfera nadrealnih poetičnih doživetij je prav tako razdeljena: na eni strani je prisotna tematika časa in usode, na drugi strani pa je pesnik samostojen ustvarjalec in kreator novih, višjih podob. Vendar pa se pri vživljanju v Kosovo poezijo zavemo, da so vse te strukturalne teme pravzaprav vsebina njegovih pesmi ter da se prelivajo in valujejo nekako tako kot tonski slap v Debussyjevih skladbah; impresije si slede kot valovanje morja, razgibajo trenutek in se izgube v času. Kos ustvarja svojo poezijo tako, da se čustveno lirčno premika v različnih strukturalnih plasteh; to gibanje mu nadomešča fabulo, simbol, mit, ekstazo. Sprepletanje teh notranjih lirčnih in meditativnih prvih daje Kosovi poeziji pridih rahle monotonosti, vendar pa to monotonost prevzame globoka lirčnost – bistvena za Kosovo poetično ustvarjanje – in kot pravi Hegel v svoji Poetiki, ni bistvo lirčne pesmi v zunanem in realnem razvoju predmeta, ampak v notranjem gibanju pesnikovih čustev in misli. In to je pri Kosovi poeziji razločno čutiti.

Prvi krog spodnjega, realnega sveta Kosove poezije je neizčrpen prostor lirčno občutenih stvari narave. Tu se porajajo pesniku intimne meditacije o življenju, lepoti in silnosti božje narave – pravim božje, ker je v vsakem verzu čutiti prisotnost nadstvarnosti in lepote. Pesniku se kaže narava neprestano v novih podobah in skrivnostih. Poglejmo samo pesem „Makova simfonija“ – čustveno vibrira v omamnem bogastvu tihožitnega sveta, kot ga poznajo naši najboljši impresionisti in romantiki. Pesnik se pripogne k zemlji in vidi čudovite stvari: „rdeči hrošči se plazijo k bilkam. / Mravlja vlačí bruna. / Čebele molijo. / Mak pa rdeč gori.“ Poetična vizija poustvarja bogastvo tistega neizčrpnega sveta majhnih in velikih stvari narave. To je Kosova najbolj estetska, pa tudi najbolj osebna poetična stran. Notranja zbranost mu odpira neznane razsežnosti poetičnega kozmosa, romantično razpoloženje mu odkriva nove pokrajine, misel se upogiba pred navadnimi, vsakdanjimi stvarmi narave in v njih odkriva misterij in poezijo. Poetična intuicija čutnega sveta je prisotna v vsem Kosovem

delu – „Makova simfonija“ je bila objavljena v Meddobju leta 1954, najnovejša in še neobjavljena zbirka „Jesen otoške postojanke 81“ pa je prava zakladnica teh „spodnjih“ čustvenih prvih – zgrajena je skoraj povsem iz njih. Tu sta prisotna narava in svet v svojih najbolj doživetih in pristnih vidnih, npr.: „S kom si šla, jesen, z mostu, / da šal pustila s kljuk si vej viseti / luknjasto pustó?“

Pesnik Vladimir Kosa je izredno tankočuten opazovalec narave in sveta idile, a ga ne gleda naivno in preprosto – vidi ga v estetski občutenosti, a še rajši z zvitim, nekoliko zatisnjenim očesom in fino ironijo: „V zastavljalnici pri soncu / čaka stara leščerba kamna / in vsak večer / – za ceno dneva – / mesec vzame jo na pot / skoz svet / zaljubljenecv in revežev in pesnikov / in v noč umirajočih.“ V svojem lirčno bukolničnem dojemanju narave se Kos včasih približa Balantiču, pesniku sveže zemlje: „Že črvom nabrekle so žile / od vonja prstí...“ ali pa: „Trave z drobnim srcem...“

V poeziji te ravni nam sporoča pesnik japonske motive: „Tempelj v gorah, in / mah na kamnih, in / kriki, kriki cikade“ (prevod japonske haiku). V zbirki „Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži“ je zapisana pesem, ki je nekaka balada tistega sveta – Vergil se je ne bi sramoval: „Nekoč je živel v Hírano, / kjer veter pere čolne ribičem, / citronček. / Ne vem, kako je čul, / narcise vzdih za kapljico / v palači sonc stoječih, / kako je skušal sneti z ustnic / mrtve mamic solzó, / pod krili skrito, / in vsi so spomnili se / mlekastih snopov, / in tiho so zaprli / okna. / Nekoč je živel v Hírano, / kjer veter boka mreže ribičem, / citronček.“

Tihožitne prvine so bistveni del Kosove poezije – to so vitalne, estetsko čiste in presnovljene podobe. Narava je osnovna in najbolj jasna prvina vsake pesmi in pesnik jo – nasprotno od Balantiča – ne veže z gničenjem in umiranjem, ampak z življenjem.

HÖLDERLIN je dejal, da je poetična dejavnost spreminjanje sveta v besede. Poezija zavzema stvarnost in daje stvarjem besede, a jih daje na svoj način – v ljubezni. Veliko in človeško prevladujoča razsežnost Kosove poezije je ljubezen; lahko bi dejal, da je vodilna tema vsega njegovega poetičnega ustvarjanja. Péta je v vseh mogočih oblikah in pojavih kot prava esenca pesnikove poezije in osebnosti. Ljubezen je njegova interpretacija narave, človeka in vesolja. Že na začetku knjige Ljubezen in smrt. In še nekaj citira Kos – kot motto vse zbirke – neznanega japonskega pesnika besede: „Ali moram na veke goreti / kot silni vrh goré / z imenom Fudži / v Súruga! / Ker zame ni stezá / k ljubezni.“ Tako zveni ta beseda in to čustvo preko vseh Kosovih pesmi. Ljubezen je razmerje med pesnikom in svetom, kot je razmerje med očeter, materjo in sinom v pesmi: „Mojemu očetu, / umrlemu daleč od mene, / sayónara... / Saj zdaj se spominjaš, / kaj si rekel mi, / ko si še ljubil le mojo mamo. / Rad bi te srečal kje. / Zato šepečem le / sayónara. Jaz in mama.“

Če se ustavimo pri katerikoli Kosovi pesmi in če jo presnovimo v lastnem lirčnem razpoloženju, spoznamo, da je vsaka sestavljena vsaj iz treh notranjih prvih: narave, ljubezni in časa. Ljubezen je npr. rdeča nit v pesmi Dober večer, Tokio: „... Koliko staneš? / Le tisoč yenov. In greva, / vštric, / da ji v dlan pogreznem tisoč yenov. /

Nocoj ne smeš grešiti. / Nocoj je božja noč.“ Vitalna podoba ljubezni je bolečina, s katero se pesnik bliža naravi in človeku. Ljubezen mu je kot Danteju „nessun maggior dolore“ (Pekel V, 121-123). Je nekaj neizpolnjenega, v večnost odprtega. Ljubezen in smrt – osnovna misel, podana že v naslovu zbirke.

Ljubezen je razsežnost človeka in narave. Nedosežno poje Kos o tisti idilični ljubezni, kot pravi v zbirki *Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži*: „So borova usta res črna / od vina poljubljana za plutom, / kjer se pasejo oblaki ves dan... / in – ali res poljub je del morjá, / ko kane z ust angela?“

Visoka čustva, ki so na tej stopnji znak pristne lirike, kaže sprostitvev pesnikove nadziranje in nenadzirane prvinske sle po življenju. Pa tudi skuša Kos odkriti misterij tistega življenja, na katerega je, kot je dejal pesnik Nerval, ljubezen edini možni odgovor. In Kos je kot pesnik, kot človek in kot duhovnik vržen v ta misterij. V prej navedeni zbirki v rokopisu pravi: „Domišljam si, / da hočem biti trem ženám / nebo.“

ČAS je tretja vseobsegajoča tema v sferah Kosove poetike. Se pravi, čas – ali brezčasje, kajti mnogi motivi Kosove poezije niso postavljeni v perspektivo časa, ampak v neko idealno večno zdanost, ki se ne rojeva in ne mineva. V tej zdanosti postane človek veliko vprašanje, tu se približa pesnik zgodovini na poseben način: iz neke prvinske, svete oddaljenosti. Verzi so spočeti pod pritiskom neke transcendentne zdanosti – vse je tu in zdaj. Čas se javlja kot čista iluzija, v resnici je vse, kar pesnik zapisuje, podoba večnosti. Narava in idila sta simbol druge stvarnosti. V „Makovi simfoniji“ je zapisal pesnik: „In vse se ziblje v spokojnem plesu / z napevom pravadnih dni.“ Poezija je estetsko čista in daljna, govori nam o stvarih v njihovi prvotni, bitni perspektivi. Stvari so v svoji mirni poetični resničnosti, pesnik jih samo odkriva. V pesmi „Kakor karta v ubogi roki“ iz zbirke *Ljubezen in smrt. In še nekaj* pravi: „Čolni so odšli na dolgi lov, / kjer je smrt kakor karta, / v ubogi roki, / a dan je bil le povratek / v spomine rodov, / – bori ob morju.“ Zadnji verz „bori ob morju“ ustvarja idejo statičnosti časa. Vse je mirno, nekdanje, zdanje in prihodnje obenem. Čas ni realen; pesnik ga piše z majuskulo: „Februar, govorim na skrivaj, / o, Februar, izstopi! / Toda čas, kot zaslužen sprevodnik, / spi.“ (*Ljubezen in smrt. In še nekaj*, str. 75)

In vendar je pesnik v najbolj prisotnem, ostrem času – v času velikega sveta in v slovenskem času. Iz apolitičnosti idiličnega verza vstopa nenahvno v realnost zdanosti in preteklosti. Rezkost zdanjega časa doživlja Kos navadno ob velikomestni stvarnosti spodnjega Tokia. Zadnja pesem zbirke *Ljubezen in smrt. In še nekaj* je nabita z verzi drhteče zdanosti: „Tokio, lahko noč! / Prižgal si rdeče lučke / ob posteljah turbo-avionov... / Popravlil z zelenim svinčnikom si trud / v očeh kabaretov... / S slušalkami čez radar, Tokio, / lahko noč! / Zavil se bom v plašč za pot / med kanale in zmeraj ožje ulice, / v večni rob... / Stojnice, lahko noč!“ Ampak pesnik-duhovnik se osredri nazadnje ob socialni stvarnosti svojega sveta: „V star in zašit kimono / stiska žena še nerojeno dete...“ Osnovna tema pesnitve „Opera v zelenem“, ki je ena najvažnejših Kosovih pesnitev, je socialna.

V pesem vpleta Vladimir Kos kraje in čas „republike SKA“, kjer „umirajoč / živimo v mit, / po šegi mučnikov. /

Strasti in tožb in zmot in solz / prenašajoč obstrete. / Za tisto revolucijo, ki stre / duha okove.“ (*Ljubezen in smrt. In še nekaj*, str. 76) Ali pa se vrača v našo polpreteklost kot npr. v pesmi „Za hudiča“, iz neobjavljene zbirke *Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži*, kjer pravi: „Cesta se zvije in vzpne v Kočevski Rog, / da omahne v strojni ropot / skozi toliko zadnjih poletij. / O, dež, tega ne moreš razumeti! / Le jokaj v bolno srcé živali. // Veter obriše osti tipalk ob breg, / kot da ni očitnih sprememb / v šahovnici sképljeno sivih ljudi. / Le voz za h klavnici se ziblje v megló – / hudiču ta pélin riža!“

V ZBIRKI *Dober večer, Tokio* so zapisani tile verzi: „Zadnjič drsim z dlanjo / čez zlati zrak / in čez ametist obzorja in dolgih las / zemlje in čez oniks zlomljenih doživetij...“ Izraz „zlomljena doživetja“ sem podčrtal, kajti preko velikega dela novejšje Kosove poezije najdemo neko izrazito moderno asociativno doživljanje, kjer dosega pesnik s križanjem in ne-logičnim druženjem besed in doživetij nadčutno, abstraktno in metafizično vsebino. Dojetje in razumetje teh asociacij zahteva posebno poetično senzibilnost in tudi višja poetična doživetja. Vzemimo verz iz neobjavljene zbirke *Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži*: „Dež! / ki na trne ne nizaš več vzdihov / ne pišeš več stihov...“ ali pa „Odmišljanje splošnih tesni / od posameznih deževne dobe / s strmim mescem mlak, / ni prav! / Brezskrbnega petja sopóta ni več / med praprot, / le sove se dvignejo / z lačnih votlin / zavesti v zgodnjo noč.“ Tu se pesnik iz stvarne aristotelske logike podaja v nadrealne, platonske možnosti oblikovanja pesniških podob. Poezija, ki jo s tem ustvarja, je imaginarna, odmaknjena čutnemu dojetju: še manj bi mogli priti do njenega bistva z razumom. Vendar po to je poezija. Vsebuje nek čar, ki ga je mogoče primerjati muziki. Kot rečeno, je Kos blizu impresionizmu. Tudi bi dejal, da je v tej poeziji nekaj filozofskega. Ali se hoče pesnik približati platonskim idejam? „Gora! / Nič več se v višavo ne skrivaš, / na krilo si šivaš / iz jagod srce...“ (iz pesmi „Le še en tajfun“, zbirka *Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži*). Podobne konstrukcije izražajo posebna Kosova filozofska in lirična doživetja – a važno je tole: pri ustvarjanju te poezije je bila na delu močna kreativna intuicija. Razume se, da človek ne more ustvariti nekaj absolutno iz sebe, a pri ustvarjanju te vrste poetičnih doživetij je pesnik v polnem možnem pomenu besede ustvarjalec. Podobe so zrasle in umetniškovev zakladu realnosti, predvsem pa iz njegove zmožnosti uporabe tega zaklada, se pravi, iz širine in globine njegove umetniške kreativne osebnosti. Poezija, ki jo dosega Kos z lomljenjem doživetij in križanjem besed, je rezultat bogatega zaklada vitalnih in realnih podob v njem, obenem pa je sad silnega odprtja v transcendentne globine duha.

POEZIJA VLADIMIRA KOSA je – dejal bi – cesta njegovega bitja, speljana v svet in nadsvet; je drobna sled v brezkončno smer duha, kot poje v pesmi „Končati morava“, v zbirki *Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži*: „Cesta čaka za jablano vasí. / Brez opominov. / Boječ se raje. / Mojo culico noséča / v Tokio. / Cesta mojega bitja, / snov besed. / Kot tista prva, / izgovorljiva zmeraj lažje. / Drobna sled / v brezkončno smer.“ To je Kosova poezija: sled v brezkončno smer.

FRANCE PAPEŽ

TOKRAT SODELUJEJO:

- s pesmijo – FRANCE PAPEŽ, VLADIMIR KOS, KAREL RAKOVEC, NACE POLAJNAR, TED KRAMOLC, FRITZ DIETRICH
- z esejí: ŠTEFAN SLAK, MILAN KOPUŠAR, RUDOLF ČUJEŠ
- s prozo: FRANK BÜKVIČ, LEV DETELA
- s kritikó: VINKO BELIČIĆ
- v problemih in glosi: ALOJZIJ KUKOVICA in FRANCE PAPEŽ
- z umetniško prilogo: akad. slikar BOŽIDAR KRAMOLC

IZŠEL JE 3. ZVEZEK
XII. LETNIKA

revije

meddobje

uredil in opremil
FRANCE PAPEŽ

ivana dolenca spomini

moja rast

KDO, razen na tujem rojenih, ni poznal IVANA DOLENCA – študentje, ki so šli skozi gimnazije v Ljubljani ali v Novem mestu, skozi ljubljansko učiteljske, so ga poznali kot odličnega profesorja latinščine in slovenščine; profesorji kot izvrstnega šolnika, inšpektorja slovenskega srednjega šolstva; kulturni delavci kot prijetnega kramljača o šolskih vprašanjih. Predvsem pa je njegov pomen v slovenski kulturni in politični zgodovini zvezan z njegovim raziskovanjem dela dr. Janeza Evangelista Kreka, katerega največji poznavalec in častilec je bil. Njemu je posvečal v glavnem svojo literarno delavnost kot urednik Izbranih spisov J. E. Kreka, dokler tega posla ni prepustil mlajšim rokam dr. Vinka Brumna. Dolenec je povezan z začetki slovenskega katoliškega visokošolstva na Dunaju; z obiskovanjem slovi-te Krekove „univerze“ na št. Joštu in na Pertovcu; bil je eden prvih slovenskih stenografov v dunajskem parlamentu tik pred njegovim koncem, nato pa stenograf slovenske vlade 1918 v Ljubljani, pozneje tudi v narodni skupščini v Bogradu. Bil je blizu slovenskim politikom, dokler ni sam, proti svoji želji in volji, zašel mednje: med poslance, ko so ga 1938 izvolili za državnega poslanca za škofjeloški okraj, kar je bil do 1941, ko je postal ravnatelj gimnazije v Novem mestu. Kot član Slovenske ljudske stranke v proforskih vrstah je bil v času Živkovičeve diktature pregnan v Mostar, v Hercegovino, odkoder je pisal svoja zanimiva „Mostarska pisma“. Mnogokaj bi se še dalo povedati o njegovem življenju: vse to je sam popisal v knjigi, ki bo za božič izšla pri Slovenski kulturni akciji z naslovom MOJA RAST.

Povedal bi lahko samo eno, kar odtehta vse njegove naslove v življenju, namreč to, da je bil ravnatelj Ivan Dolenec eden najboljših ljudi, kar sem jih srečal v življenju. Človek preprost, brez zvijače, naiven bi kdo rekel, tako je bil odkrit in zaupljiv do vsega in do vsakega, tako kristaliziran značaj, da ga je moral biti slednji vesel in srečen, da živi v bližini ali celo v prijateljsstvu s takim človekom iz resničnega „božjega ljudstva“. Kmečki sin iz vasi Sopotnica, dve uri hoda od Škofje Loke v poljanskih hribih, sin očeta iz Selške doline, je bil pravi sin škofjeloškega okraja, ki ga je pozneje zastopal v parlamentu: srečna sinteza izobraženca in kmeta, profesorja in orača na zemlji. Kot kmet je začel, kot kmet je živel med prvo svetovno vojno, kot kmet tudi na koncu življenja v letih 1946-1970, ko je umrl 86 letnik v svoji Sopotnici, ki jo je ljubil nad vse. Najboljši človek in najpristnejši kristjan, ki je doživljal vero in jo živel tako preprosto kot naš kmet in ki je tako izžareval duhovno življenje v sebi in iz sebe na vso okolico, da je bilo gotovo zasluženo njegovo zadnje in najvišje odlikovanje, s katerim ga je odlikoval papež Pavel VI. – z zlato medaljo za zasluge Cerkvi.

Tak je bil ravnatelj Ivan Dolenec, ki je napisal avtobiografijo.

Da bi tako skromen, svetel, sam sebe tako malo povzdigujoč človek pisal svoj lastni življenjepis? Da bi pisal o sebi kot pomembnem človeku? Gotovo ne. Pisal ga je z drugačnega vidika. Kot sopotnik svojega časa, kot pričča dogodkov, zlasti teh med drugo svetovno vojno, še posebej pa dogodkov po vojni, ki jih je živel v ječi, tudi v pričakovanju smrti. Pisal jih je z namenom, da pokaže svojo rast. Svojo rast v to, kako je doživljal Boga v raznih fazah svojega življenja in kako je Njemu hvaležen za vse, kar mu je dal živeti. Zanimivo je, da je svoj življenjepis začel pisati v ječi, ko ni mogel biti brez dela in mu je prišlo na misel, da bi le utegnilo komu prav priti poznanje njegove življenjske rasti v resnično stoično, veselo krščanstvo. Bralec bo užival v opisovanju Dolenčevega šolanja v ljudski šoli v Škofji Loki, v gimnaziji v Kranju in na univerzi na Dunaju, kjer si je bil dobil družico Poldko, Nemko po rodu, ki pa se je tako vživela v njegov in slovenski svet, da je postala celo predsednica Slovenskega katoliškega ženskega društva. Delo v dunajskem in beograjskem parlamentu in pri slovenski vladi v Ljubljani; potem življenje šolnika; predvsem pa bo kot resničen dokument bralec lahko vzel vse, kar je pisal o komunizmu: njegov govor iz leta 1943 je v knjigi v celoti natisnjen – z njim je pričal o novomeških razmerah v partizanskem intermezzu po kapitulaciji Lahov in pred prihodom Nemcev jeseni 1943, o pokolu

ravnatelj IVAN DOLENEC na večer svoje rasti

novomeških protikomunistov; pozneje pa o svojih doživljajih v komunističnih ječah. Začel je pisati v novomeških zaporih, končal je življenjepis v Sopotnici, že na svobodi.

Toda, kaj bi pravil o vsebini knjige, ko pa lahko o vsem tem citiram njegovo pismo, ki mi ga je pisal 17. januarja 1962, potem ko mi je po čudnih potih poslal v Argentino rokopis svoje avtobiografije. Takole je zapisal:

Ljubi Tine! – Pošiljam Ti svoje „memoare“, katere sem začel pisati v jetnišnici in sicer v stenografski pisavi... Kakor veš, je napisal Goethe svoj življenjepis pod naslovom Dichtung und Wahrheit (Pesnitev in resničnost). Bral sem hudoben dovtip, kaj je lastni življenjepis: „Avtobiografija je pesnitev, ki jo je napisal nekdo, ki pozna resničnost.“ Trudil sem se, da bi se moji avtobiografiji to ne moglo očitati.

Vprašujem se, kakšno korist bo imel bralec od mojega spisa (če bo kdaj izšel)? Na eni strani je spis dokument, ki bo v pravilnejši luči prikazal „okupatorjeve pomagače“, kar dobimo še sedaj tu in tam pod nos v našem tisku. Spis bo na drugi strani komentar k Župančičevim verzom, ki so izšli kmalu po vojni v zbirki Zimzelen pod snegom:

Swobode naše jabolko je zlato
nam zakotálilo se v kri in blato,
in preden spet zasije v čisti slavi,
vsi bomo blatni, ah, in vsi krvavi.

Vendar mislim, da v tem protestu in v tej pritožbi ni glavni pomen moje avtobiografije. Vsaj jaz gledam njeno vrednost (če je kaj) v apologetičnem značaju. Pri razmišljanju o svojem življenju sem prišel do zaključka, da je človeško življenje pravilno zgrajena drama, v kateri so vsi dogodki med seboj povezani; v poslednjem dejanju se vse izkaže za potrebno, kar se je zgodilo v prejšnjih dejanjih. Tako smotrno zgrajena drama ni mogla nastati po slučaju, ampak napisal jo je veliki Mojster. To svoje spoznanje sem v ječi izrazil v tehle „verzih“:

Drama pravilna je naše življenje.
Nič ne zgodi se kot goli slučaj;
zadnje dejanje pove ti, zakaj
bilo potrebno je tudi trpljenje.

Ko svojo vlogo na svetu igramo,
ena nas misel nad vse osrečuje:
tudi takrat, ko je v srcu najhuje,
vemo: Ljubezen pisala je dramo.

Največji dokaz za bivanje božje je torej to, da človek sam Boga doživi.“

Tako torej pisatelj sam o svojem delu.

In naj navedem še oceno pokojnega prelata slavista prof. dr. Jakoba Šolarja, ki je 2. maja 1961 prebral ta rokopis in je napisal:

„V nedeljo po opravljenih cerkvenih dolžnostih sem sedel k Tvojemu rokopisu in ga začel listati zdaj tu, zdaj tam – koder sem odprl, povsod me je kar potegnil vrtnec zanimanja. Zato sem začel kar od kraja in bral, bral, bral – dokler nisem prebral vsega... Epilog sem Ti pretipkal, ker je že nevarno razcefran, kakor se taki umetniki spodobi, kajti umetnina je! Pretipkal sem ga tudi zato, ker ga hočem imeti pri sebi, ker mi je tako od srca in po srcu napisan in povedan, da boljše biti ne more. Tudi sicer sem med branjem včasih hotel kar poseči vmes in dostavljati, ploskati, kazati iz svojega, da potrdim resnico. Pa o vsem tem ne bom pisaril. Rečem le to: hvala

obletnice

slomškovo sporočilo

Na počastitvi v Slomškovem domu, v Ramos Mejía pri Buenos Airesu, ob 110-letnici škofove smrti, 30. septembra 1972.

DUHOVNI PISCI nas med drugim učijo, kako moramo moliti. Tako nam, npr., pravijo, da je molitev pogovor z Bogom. Ker pa je Bog vseveden, že ve, celo boljše ko mi, česa potrebujemo. Zato da v razgovoru z Bogom poslušajmo, kaj nam Bog naroča, vprašujmo, kako naj mi čim boljše izpolnimo Njegovo voljo, da bomo dosegli tudi svojo največjo srečo!

Če smo se danes zbrali, da bi skupno počastili spomin zavetnika tega doma, A. M. Slomška, morda tudi ne bo nápak, da se ravnamo po nasvetu duhovnih pisateljev. Skušajmo se porazgovoriti s Slomškom, poslušnimo, kaj nam on svetuje in naroča, kaj bi on hotel na našem mestu storiti! Govoriti o njem je lahko: dobimo si nekje govornika, ki se pripravi, nam v lepih besedah opiše osebno podobo in zasluge velikega moža, nakar mu nekoliko poploskamo, vnesemo prireditve v statistiko naše narodne in kulturne delavnosti, nato pa se razidemo in na vse skupaj lepo pozabimo, da nas v vsakdanjem življenju ne moti, nam ne buri vesti. Toda – kak pomen imajo take proslave, kaj ima od njih Slomšek, kaj slovenska skupnost, kaj mi sami?

Zato danes skušajmo prisluhni, kaj bi nam Slomšek sporočil, če bi bil med nami, oziroma, kaj nas uči s svojim življenjem in zgledom, in pa – kako bi njegovo sporočilo mogli mi izpolniti! Ne moremo v kratkih minutah, ki so odmerjene govorniku in katerih ne bi bilo modro raztegniti, dojeti vsega, kar nam Slomšek more sporočiti. Prisluhnimo pa vsaj nečemu in vsaj to skušajmo res ostvariti v našem društvem in zasebnem življenju! Oprimo se na tri dejstva iz njegovega življenja, katerih obletnic se danes spominjamo: pred 130 leti, 1842, je Slomšek prvič izdal svojo knjigo *Blaže in Nežica, v nedeljski šoli*; pred nekako 120 leti, med 1851 in 1853, se je po njegovem prizadevanju, pobudi in pomoči ustanovilo *Društvo sv. Mohorja*; pred 110 leti, 1862, pa je Slomšek umrl. Iz vsakega od teh dejstev moremo posneti koristen nauk za svoje delo.

Z *BLAZETOM IN NEŽICO* nas je Slomšek učil brati, slovensko brati, pa še tega in onega. Šole so tedaj na Slovenskem bile ljudstvu po jeziku in duhu tuje in ni čudno, da niso dosegale uspehov. Starši niso bili navdušeni zanje in otroci jih niso marali. Kljub šolski obveznosti je tedaj pri nas le malo otrok obiskovalo šolo in seveda mnogo ljudi ni znalo brati. Da bi temu odpomogli, so nekateri izobraženci, zlasti mladi duhovniki največ ob nedeljah zbirali otroke po župniščih in mežnarijah ter jih učili po slovensko brati. To so bile skromne, a naše slovenske začetne šole, ki so se naglo razširile po vsej deželi. Tudi razne pomožne knjige so zanje izšle. A žebelj na glavo je zadel Slomšek, ko je napisal in izdal *Blažeta in Nežico*. Saj je dobro poznal te zasilne šole, ker je kot kaplan sam učil v njih; dobro je poznal pripravljenost mladih duhovnikov, ker jih je kot njihov duhovni vodja v bogoslovju sam na to pripravljaj. Mogel je v svojo knjigo pomoči, da smo se Slovenci v kratkem naučili brati in da med nami sploh ni bilo več nepismenih ljudi.

Ti za to pisanje in branje, prelep odlič, tako plemenit in bodrilen, da si lepšega misliti ne bi mogel.“

Tako profesor Šolar.

Zdaj sta oba mrtva: pisatelj in ocenjevalec. Knjiga pa gre v tisk po smrti pisatelja, kot je sam želel in mi je dal naročilo. Mislim, da večjega priporočila knjigi ne morem dati, kot njeno nalogo pričuje pisatelj sam in njeno ceno potrjuje profesor Jakob Šolar.

Knjigo *MOJA RAST* je založila in izdala Slovenska kulturna akcija kot edino knjigo v letošnji sezoni. Izšla bo za božič kot najlepše zares slovensko in zares kulturno darilo. Kot dokument in pričevanje duhovne rasti človeka, ki je šel tudi skozi pekel naših dni, pa je ob koncu tudi to sprejel za dobro. Ker je bil sam dober človek: najboljši. Resničen krščanski vitez.

T I N E D E B E L J A K

NI PA DOVOLJ le znati brati, treba je tudi zares brati. Za to pa so potrebne knjige, več knjig, mnogo knjig. Slomšek je mislil tudi na to, da bi ustanovil društvo ali družbo za izdajanje dobrih slovenskih knjig. Niso mu dovolili, vladi to ni šlo v račun, ker je po svoje umevala skrb za občo blaginjo. Zato je Slomšek pisal in izdajal posamezne knjige, zato je začel pošiljati med Slovence svoje *Drobtinice*. Komaj pa se je politično nebo nekoliko zjasnilo, je že kot škof pregovoril nekatere domoljube, da so ustanovili v Celovcu *Društvo sv. Mohorja*, prednika današnjih Mohorjevih družb v Celju, Celovcu in Gorici. Sam je Slomšek postal in ostal najvnetejši podpornik društva. To društvo, ki so ga malo kasneje preimenovali v *Društvo sv. Mohorja*, je od tedaj poslalo med Slovence doma in v svetu na milijone izvodov knjig; praktično ni bilo slovenskega doma, kamor te knjige ne bi prišle vsako leto in kjer bi jih ne bi tudi zares prebirali. Po Slomškovi zaslugi se Slovenci nismo naučili le brati, temveč smo tudi res mnogo brali. Zato pa smo se lahko ponašali, da če že nismo bili najkulturnejši narod na svetu, pa smo bili narod, pri katerem kultura ni bila last le neke vrhnje plasti, temveč je globoko prešinila vse ljudstvo, je v resnici prodrila do zadnje slovenske vasi, dosegla najbolj oddaljeno kočjo.

KONČNO je Slomšek moral umreti, kar je usoda vsakega človeka, velikega in majhnega, učenega in nevednega, bogatega in revnega. Umrj je, njegovo delo pa ni umrlo. Slovenci smo brali tudi po njegovi smrti. Mohorjeva družba šn za njo še druge založbe so izdajale vedno nove knjige in Slovenci smo jih kupovali, jih prebirali in se iz njih izobraževali. Vstali so med nami novi možje, ki so se za našo izobrazbo trudili. Tako s Slomškovo smrtjo njegovo delo ni preminilo. Z njim je Slomšek med nami živel tudi po svoji smrti – in še živi. Naša skrb bodi, da bo še dolgo živel! V ta namen prisluhnimo, kaj nas s svojim delom in življenjem uči, kako naj mi njegovo delo nadaljujemo!

SLOMŠEK je naše prednike učil brati in jih je tudi naučil brati. Ali mi še znamo brati? Črke seveda poznamo in tudi besede razbirati znamo, a znati brati, pomeni mnogo več. Pomeni tudi izluščiti sporočilo, ki ga pisanje vsebuje in posreduje; pomeni tudi hoteti brati in znati v lepem berilu odkrivati vrednote, ki jih uteleša; pomeni znati izbirati berilo in brati, kar je res branja vredno. Znamo mi to, ali pa, če kaj beremo, segamo raje po pogrošnih slikanicah in novelah, s katerimi je škoda izgubljati čas? Slomšek nas je pač učil branja zato, da bi kaj dobrega brali, da bi se znali ob knjigi izobraževati in izpopolnjevati, umsko in нравno zlahtniti.

Ko je Slomšek pisal knjige in ko je skrbel, da so mogle doseči vsako slovensko hišo, je hotel očrvstiti tudi našo ljubezen do branja in do knjig. Hotel je pomagati, da bi vsaka slovenska hiša prišla do svoje družinske knjižnice. V kolikih slovenskih hišah pa bi danes, če bi se drznili malo pobrskati, mogli najti zbirke dobrih knjig, seveda tudi slovenskih? Če bi mogli dobiti podatke: koliko knjig kupi povprečno na leto naš slovenski človek? Če jih kupi, kako jih izbere, koliko jih prebere, kolikim drugim ljudem

pomaga do njih? Koliko naših skupnih domov, koliko naših društev si je hotelo in znalo urediti tudi knjižnice, kjer morejo najti dobro branje vsi člani, posebno še tisti, ki morda res sami ne morejo kupiti zadosti knjig? Kolikim našim mladim so znali odpreti svet dobre knjige, kolikim so znali odkriti vrednote, ki jih knjiga vsebuje?

TO JE tretje naročilo Slomškovo, ki ga danes čujemo. Ko je Slomšek umrl, njegovo delo ni preminilo, slovensko zanimanje za dobro knjigo ni zamrlo. Slomšek je znal poskrbeti, da je njegovo delo živelo še naprej. Zato tisto vprašanje nam: Koliko mladim ljudem, ki naj bi za nami nadaljevali naše delo, smo znali odpreti svet knjige, koliko mladim ljudem, ki naj bi našo dediščino posredovali še mnogim rodovom za nami, smo znali pokazati vrednote, ki jih morejo odkriti v dobri knjigi?

Često berem izsledke raziskav pri drugih narodih: koliko

dogajanja

meddobja letošnji 3. zvezek je na svitem

PRED menoj je 3. zvezek letošnjega MEDDOBJA. Nekam velikonočno še diši po tiskarni. Po knjigovoznici. Zrelo rjavo obarvan po ovoju, kjer se v metamorfozičnem sprenevedanju lové abstraktne črte in zagonetni zavoji in na spodnjem koncu znanijo pozornim očem konkretna imena avtorjev in njihov obolos temu zvezku. Štirinajst avtorjev z vseh kontinentov; enakšno, celo večje število pisanj: od pesmi čez prozo v esej, od razmišljanja v presojo in kritiko, s spoštljivo gloslo sprijemaje se s problemi našega meddobja.

Veselo presenečenje tale zvezek. Ne vem, kakšne občutke so si prikrivali čbeličarji, kadar se jim je na vsake kvatre enkrat posmejal v nemškutarstvo Ljubljano tisti prvi, drobní zbornik slovenskega pesništva z ljubkim imenom Kranjska Čbelica. Zdomsko peresno oné, ki pač ne more brez knjig (četudi nima avta in ne kolovrati po svetu z jeti, ker „živi, umrje brez d'narja“...), vsakično nanovno rojstvo te naše zdomske Čbelice zares vzradosti, tako neznanstvo, da bi skoraj z Linhartovim Matičkom pel „... dons je moj veseli dan!“. Ko takole obračam liste tega svežega Meddobja, mi pride v misel, kako da se še ni našel kdo, ki bi se lotil kakšnega poskusnega primerja Meddobja s Kranjsko Čbelico: obe reviji so rodili posebni časi za slovensko pero; obe sta zadihali sredi tujstva; obe sta našli le skopo odmerjene prijatelje, tovarše in ljubeznive bravce; obe sta se bili za svobodnost slovenske misli in slovenskega duha; obe – kaj še vse tega, kar bi res bilo vredno primerjave!

No ja, Meddobja letošnji 3. zvezek je na svitem! Za zdomca vreden praznik. Po praznično prevzet se zaziram v črke, v zloge, besede, stavke, ritme in rime, zaznanja in spoznanja, ne nazadnje v bogati likovni prikras slovenskega čopiča na tujem. Ne veš, kje bi začel, česa bi se najprej lotil, kaj bral, kaj razmišljal. Po vrsti jih obračam te zdomske popisane liste, ki so dokaj pravšno zrelo zdomčevih peresnih zmožnosti in ustvarjalne ihte.

ZA UVOD Franceta Papeža nova izvorna pesem v španščini, preprosto nazvana „Poesía“. Ko jo lovim v ritmično melodijo, mi ven in ven poje tisti zlahtni metaforični verz slovenskega poeta v Cervantesovem jeziku: „Una flor traída desde lejos, / piedra / con la efigie de un dios, /“ (Iz dalje presajeni cvet, / kamen / s podobo božanstva, /).

Prva pesem Vladimira Kosa „Smehljaj na rezilu“ me nosi na prelaz Kagósaka, da gledam Fudži v obraz. Vse je japonsko in vendar – nič ni japonskega. Žgoča slovenska zdomska stvarnost kriči iz poeta pred snežno gospo Fudži, ko se ji predstavlja: „Od naroda, ki noče umreti...“, kajti poet „ne vem za zlog sramu, / ker v mojih žilah spijo poljubi / ustnice svobode / deviške počestnice – / božji kot vino in kruh.“ Ne manj boleči sta nekaj strani naprej „Nekomu z imenom cvetice in kamna“ in „Ne nehaite“, kjer slovenski poet na Japonskem vprašuje po naše, vsem po srcu: „Kdo trepalnicam noči / bo oči spominov / zavezal?“; v drugi pa brani svojo, našo vero v slovensko svobodnost in prostor pod soncem z živim klicem vsem živim: „Ne, ne nehaite spreminjati sveta, / kjerkoli ste, / čeprav so se stisnile sence k steni / in manj nas je... / Mar nismo zaradi tegá – Slovenci?“

Nace Polajnar ni zdomec; je slovenski teolog v Ljubljani; med mladim slovenskim pesniškim rodом v domovini

ljudi kupuje knjige, koliko ljudi jih bere, koliko časa povprečno na dan posvetijo knjigi, koliko znaša njihov povprečni kulturni davek... Nimamo podatkov glede nas samih, dobro pa bi bilo, da bi jih zbrali. Tako bi vsaj vedeli, kje smo in kako smo. A danes, ko se klanjamo spominu Slomškovega, se vprašajmo vsaj: Bi Slomšek, ko bi imel te podatke, mogel biti zadovoljen z nami? Vsakdo pri sebi, pred svojo slovensko vestjo, skušajmo odgovoriti na to vprašanje! Ne pozabimo, da ni zaslužno le govoriti o delu in žrtvah velikih mož, ampak da ima smisel spominjati se jih le, če obenem po njihovem zgledu tudi mi kaj storimo!

SLOMŠEK nam bodi vsem stalna vest, stalen opomin! Vsak na svojem mestu skušajmo storiti to, kar bi storil on na našem mestu! Tako ga bom res prav počastili.

VINKO BRUMEN

priznan in ugleden drug. S sodobnim verzom v „Pesmih za Astrid“ prinaša zdomskemu Meddobju zlahtno pesniško plodnost domovine, ko „Svoji Astrid bom pel pesem o vetru / ki nama mrši lase / pesem o travi...“, ko „Reka teče iz večera v najino naročje / na njenih bregovih so črede ovac“, ko „Nebo se potopi v svoj daljni nemir...“ in ko „otožno je oblakom pripovedovati pravljico / o tvoji smrti...“ Impresija iz pesmi „Prihaja“ se mu zlije v gnev nad življenja pezo v pesmi „Moja bela ladja“, ko zre mornarje, kako „... odhajajo / žuljavi / pozabljeni / morja pijani v mestne luči“.

Karel Rakovec v Meddobju ni novo ime. A pesmi, (devet po številu), preprosto imenovane „Pesmi“, s podnaslovi, so izkaz nove poti pesnikovega snovanja. Žgoče me udari česta, „Pismo“, kjer v svobodnem verzu (spominja me na zadnjega Kocbeka!) poje: „Imamo se dobro. / Namesto ljubezni / imamo banke in tanke. / Psihoanaliza rešuje / osebne probleme. / Droge tešijo / strah pred življenjem in smrtjo.“ Rakovec je s Polajnarjem vred Meddobju dal novo prožnost, vsaj v poeziji.

Teža pesniškega dela tega zvezka je na poeziji Božidarja Teda Kramolca – v angleščini. Osem pesmi, doživetja pesnika-slikarja v megleno mrzli Kanadi. Natis Kramolčevih pesmi je dogodek za Meddobje, pa ne manj za slovensko beletristiko v zdomstvu: revija se s to poezijo zavestno uvršča v hoteno svetovljanstvo in čezkontinentalnost. Ne manj vredne so slovenske prepesnitve Franceta Papeža: pametno tiskane obojne – na levi angleške, na desni slovenske; ljubitelju angleške in slovenske zlahtne besede bo ta natis v veselo in spodbudno primerjanje; Slovincem vsem pa v zadoščanje, da je slovenski pevec zmožen peti v vseh jezikih. (Škoda, da se nam japonski Kos ne oglasi kdaj s svojimi pristnimi japonskimi verzli!)

Poezijo tega zvezka sklepa Fritz Dietrich s svojo „Marija in angel“, ki jo je, zvesto veren izvorniku, v naš verz prelil z njemu lastno virtuoznostjo Tine Debeljak. (Ne vem, zakaj nam Meddobje, ki živi in diha v velikem svetu, se pravi: v objemu svetovljanskega kozmopolitstva, ne posreduje več prevajalne umetnosti. Danes je le-ta vsem drugim enaka in priznana knjižna zvrst!)

Za prozo sta v tem zvezku poskrbela Frank F. Bükvič z daljšo črtico „Jetniški brivec“, pa Lev Detela z odlomkom iz novele „Marijin mojster“. Medtem ko se Bükvič dokaj prosto in včasih presenetljivo plastično giblje v nekakšnem zmerem, včasih poetično, včasih satirično nadihnjenem realizmu novejšega časa, se je Detela tokrat zatekel v njemu neobičajno formo legende. Pripovedovanje obeh je sveže in spretno. Bükvič se loteva družbene problematike preziranih in odvrženih – torišče njegove pripovedi je spet slovenska Panonija; Detela pa z legendarno metaforo sega v svet vekovitega spora med umetnikovo svobodo in vezanostjo do razumetja in razumevanja publike. Obeh piscev predmet pisanja je – človek. Zaživetje v humanost, četudi po različnih poteh, je pri obeh zavestno. In to je sredi današnje, tudi slovenske, poplave pesimizma, obupa nad človekom in človečnostjo, nevere v lepši svet bodočnosti, sredi objestne škandalistike, kot to duhovno kugo do mozga zadeto počasti nekje Zora Tavčar, pozdrava

in veselja vredno. Meddobja odlika je že od prvih dni, pa tudi v tem njegovem dvanajstem letniku prav ta sproščena življenjska vedrina in vera v neminljive vrednote: ne cukren idealizem, marveč iz vere v človeka in v Boga gledana in merjena stvarnost, ki nas okroža. V tem sončnem znamenju se morejo tej naši edini zdovski reviji pridružiti komaj tri, štiri zamejske in domače revije.

Esejistični del predstavljajo Milan Kopušar z razmišljanjem o „Srednjem veku in Mariji“; Štefan Slak z izredno aktualnim razpravljanjem „O uporabi narodnih jezikov v znanstveni komunikaciji“, in Rudolf Čuješ s prikazom o „Znanstvenem preučevanju zadržanosti na vseučilišnih nemškega jezikovnega področja“. Eseji obravnavajo različno tematiko; a so hkraten dokaj tvoren izkaz prizadevnosti zdanskega misleca v različnih znanstvenih panogah (zgodovina, lingvistika, ekonomija). Kar preseneča pri vseh treh in pisanja še bolj priljubi, je prikupnost slovenske jezičnosti, ki kljub skoraj tridesetletni odmaknjenosti od matične Slovenije še prav nič ni zbledela: nobeden od treh ni v težavi za slovensko izraznost, za umljivost pripovedi, za kvalitetnost zapisanega.

Problema „Samoodločbe narodov in narodnostnega načela“ se je s filozofsko etičnega gledišča lotil Alojzij Kukovica. V tem zvezku natisnjeno razmišljanje je pravzaprav za tisk predelano predavanje, ki ga je avtor pred meseci v nizu letošnjih kulturnih večerov SKA pripravil za slovensko zdansko publiko v Buenos Airesu. Zaznatki in spoznave, dognanja in ugotovitve Alojzija Kukovice so tehten prinos k važnemu, posebej za Slovence teh časov čez vse akutnemu vprašanju. Vredno bi bilo, da bi se esejist k predmetu povrnil. Ob slovesnih glasovih, ki jih čujemo s tribune Združenih narodov, je vredno, da Slovenci čujemo tudi slovenski glas v svobodi. Za slovensko usodo gre.

Visoke cene vredna je kritika o 7. knjigi Zgodovine slovenskega slovstva, ki je pri Slovenski matici in Ljubljani letos izšla. Napisal jo je z njemu lastno prefinjenostjo in prodornostjo Vinko Beličič in ji vzdal naslov „Knjiga o naši medvojni književnosti“. Z umirjenostjo objektivnega kritika obdelava Beličič stran za stranjo te pomembne publikacije, v precejšnjem nasprotju s pisanjem v knjigi, ki je napisana dokaj črno-belo, medtem ko naš pisec nikjer ne osebjači, četudi bi kot eden izmed plodnih in zrelih peres našega „slovstva v letih vojne 1941-1945“ – to kritično in še vedno dokaj vroče razdobje slovenske beletristike matičina knjiga obravnava – imel vso pravico, da bi naš poseg v razbitje od KPS ukazane kulturalne molka po svoje bra-

nil. Beličičevo pisanje je stvarno: ugotavlja dejstva, pözarja na mnoge, očitno da ukazane pomanjkljivosti in pre-zrtja v knjigi, dokazuje in dokaže s številkami in vsotami; je prizanesljiv in hkrati neizprosno kritičen. Lep čas že nismo v Meddobju brali tako kvalitetno kritične objave. Beličičevo pisanje naravnost izziva v nova dognanja, nova razpravljanja, nova kritična razmišljanja o tej dobi našega slovstva, ki ga je s to knjigo, prisluskujoč samo eni plati zvona dokaj vezano in zvezano obdelal Viktor Smolej. Zdomskemu slovstvenemu kritiku je pot odprta, beseda svobodna, četudi me zadene resničnost Beličičeve ugotovitve ob sklepu: „Pokazalo pa se je dvoje: prvič, da so leta 1941-1942 še preblizu, in drugič, da ne more biti do njih nepristranski, kdor se je vojskoval, pa naj bo zmagovalac ali poraženec.“ Beličič je skušal biti nepristranski: njegova kritika dokazuje, da je v svojem hotenju – uspel.

S pietetno gloslo je spomin Marijana Marolta, pokojnega umetnostnega zgodovinarja in tajnika SKA, pisatelja in kritika in sodelavca Meddobja počasti France Papež, ki je prispeval tudi zapis o akademskem slikarju Božidarju Kramolcu: le-ta je tokrat prispeval osem pastelov za likovno prilogo revije. Bogat sad slovenskega likovnika v Kanadi, ki se je s trudom, pa hkrati s slovensko sposobnostjo uveljavil v velikem svetu.

Prav je, da se ne pozabi: urednik in duša revije je France Papež; za diagramacijo in urejanje likovne plati pa skrbi arh. Marjan Eiletz.

MEDDOBJA ne zaprem. Pred menoj leži odprto. Tako skoraj kot „Svesti tovarish“. Resnična odprta knjiga. Bogata. Dvakrat bogata, ker je bila napisana in natisnjena na tujem – za vse Slovence, doma in po svetu. In misel mi plete spoznanje: – vem, kaj je slovensko pisanje na tujem, pa za mejo, na pragu domovine: solza in pelin in kletev; pa je tudi smeh in sonce in blagoslov, kot je slovenski zdomec, kot je slovenski zamejec, kot je naš človek v velikem svetu. Grenko pa je, če se zmislim, kako malo jih je, ki po tej skriti bogatiji slovenskega duha sežejo. Pa kako še manj jih je, ki bi prizadevnost slovenske ustvarjalnosti v svobodnem svetu podpri. Potem se vprašam: je Meddobje namenjeno le slovenskemu piscu, ali je namenjeno tudi slovenskemu bralcu? In odgovarjam si suho: pisci ga beró – koliko pa je bralcev, ki ga prebirajo?...

Napovedovalčev glas po radiu mi pravkar zagotavlja, da bo jutri – sonce. Bog daj!

NIKOLAJ JELOČNIK

alozij geržinič, božji služabnik janez gnidovec

PRED TEDNI je v Buenos Airesu v založbi Baragovega misijonišča, ki ga vodijo slovenski lazaristje, izšel pri tiskarniškem podjetju Editorial Baraga izredno tehtno in globoko pisan življenjepis svetniškega škofa Janeza Gnidovca, po rodu Slovenca iz Ajdovca na Dolenjskem. Avtor te biografije ALOJZIJ GERŽINIČ, ki je življenjepis poimenoval BOŽJI SLUŽABNIK JANEZ GNIDOVEC, se je z zavzeto prizadevnostjo in vestnostjo lotil težavnega in nevhvaležnega dela pisati stvarno, pa vendar vsebinsko in stilno bogato o svetniškem možu, ki se ga zvečine še dobro spominjamo, četudi smo o njem vse do Geržiničeve knjige manj kot premalo vedeli; najmanj pa poznali vzgibe, osnove in vodila njegovega svetniškega življenja, trudov, bojev, žrtvovanja, osebnih odgovodi in darovanja bližnjemu in Cerkvi v makedonski diaspori. Težavno in nevhvaležno delo, kadar moraš pisati življenjepis in se hkrati omejiti na skopo dosegljive vire, dokumente, na pričevanja le nekaterih, odrezan od terena, kjer je junak tvojega pisanja živel in delal (menim, da se je nekaj podobnega godilo pokojnemu dr. Francu Jakliču, ko je pisal dvakratni življenjepis škofa I. F. Barage in zajetno knjigo o našem sudanskem misijonarju Ignaciju Knobleharju). A vse težave je Geržinič zmogel in nam postregel s prikupno knjigo (227 strani), ki jo krepé številne, nekatere zares dokumentarne slike iz Gnidovčevega življenja. Avtorju smo hvaležni za trud. Pisanje odlikuje ne le poznana vestnost in skrbnost pri prebiranju in izbiranju gradiva in virov, marveč tudi živa objektivnost, pa hkrati sočen izredno lep jezik, ki ga v slovenskih življenjepisih zvečine ni-

smo vajeni. Vse to pa dvigne Geržiničovo knjigo na umetniško raven na polici mnogih življenjepisov zaslužnih slovenskih duhovnih in svetnih mož.

Dokaj pomanjkljiv pa bi bil tale zapis, če bi ne omenili, da je avtor Gnidovčeve biografije pri svojem delu kot najzanesljivejši dokument uporabljal okrog 300 strani bogatega gradiva o življenju in delu svetniškega škofa, ki ga je desetletja vestno, tiho in pridno zbiral in urejal lazarist dr. Jakob Žagar CM. Brez tega gradiva bi nam avtor Geržinič prav gotovo ne mogel napisati knjige o škofu Janezu Gnidovcu.

V predstavitvi knjige je sedanji provincial jugoslovanskih lazaristov – pokojni škof je bil član Vincencijske Misijonske družbe, – Stanko Žakelj CM zapisal v lepem in vrednem uvodu tudi tole:

„V spremenljivosti časov in razmer vendarle ni vse spremenljivo! Prav v teh časih in nespremenljivih vrednotah je življenje škofa Gnidovca še vedno aktualno in lahko veliko pomeni tudi za nas. Bil je človek, bil je Slovenec, bil je vernik, duhovnik in škof. posvetil se je Bogu v Misijonski družbi. Njegov zgled je še vedno pod vsemi temi vidiki poučen... Zato ima vsakomur izmed nas tudi še danes kaj povedati. Berimo, ne da bi si napisli radovednost, temveč da bi duhovno obogateli. Gospodu pisatelju, ki nam je s tako skrbnostjo pripravil to odlično „dušno pašo“, prisrčna zahvala!“

Provinciala Žaklja zahvali pisatelju svojo pridružimo tudi mi. Hkrati pa zahvalimo za knjigo tudi založbo, saj je z njo izpolnila obetno vrzel v slovenski zdovski knjižni produkciji. Naj ne ostane le pri tej biografiji! Naše bralce lepo vabimo, da si knjigo, ki je v prodaji po vseh slovenskih dušebrižnih postojankah, oskrbje in jo beró. n j

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Urednik Nikolaj Jelocnik, sourednika France Papež in Ladislav Lenček. Za podpisane članke odgovarja avtor. – Tiska Editorial Baraga SRL., Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. – Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Acción Cultural Eslovana), Valentín Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

CORREO ARGENTINO Suc. 6 y 7 (B)	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 953701